

Tlačová správa

71. FOLKÓRNY FESTIVAL VÝCHODNÁ

Východná odkrýva hlbokú stopu Viliama Jána Grusku

3. – 5. júla 2026, amfiteáter vo Východnej

V Bratislave 1. júla 2026 – Folklórny festival Východná tento rok venuje značnú časť svojho hlavného aj sprievodného programu pamiatke jednej z najvýznamnejších osobností slovenskej etnografie a scénografie. Pri príležitosti 90. výročia narodenia Viliama Jána Grusku sa organizátori rozhodli podrobne zmapovať a oživiť jeho rozsiahly umelecký odkaz.

Gruska nebol len obyčajným režisérom. Bol to vizionár a architekt, ktorý vtlačil festivalovému areálu jeho ikonickú tvár a naučil nás vnímať tradičnú kultúru v doteraz nevídaných scénických rozmeroch.

Po stopách scénických inovácií

Hlavný festivalový program s príznačným názvom **PO STOPÁCH VILIAMA JÁNA GRUSKU** ponúka divákovi jedinečnú retrospektívu a poctu tvorbe tohto majstra. Viliam Ján Gruska staval svoje celoživotné dielo na hlbokom porozumení tradíciám, no zároveň mal obrovskú odvahu experimentovať s novými javiskovými formami.

Návštevníci amfiteátra, ktorého pôvodnú koncepciu inšpirovanú liptovskou architektúrou navrhol práve Gruska, môžu opäť zažiť atmosféru jeho najslávnejších programov. Na scénu sa vracajú symbolické výjavy z diel, ktoré dodnes tvoria absolútny vrchol festivalovej dramaturgie:

- **Tichá krása** – nadčasové spracovanie čistoty ľudového prejavu,
- **Ornamentníky** – oživenie fenoménu veľkorozmerných textilných zástav s dedinskými motívami, ktoré kedysi Gruska sám navrhol pre areál festivalu,
- **Rodokmeň zeme** – umelecky silný celok reflektujúci hlboké korene našich predkov.

40 rokov od prelomenia tabu: Ľudia z rodu Rómov

Významným míľnikom tohtoročnej dramaturgie je spomienkový blok **40 rokov od...** Tento program sa vracia presne do roku 1986, keď Gruska ako scenárista a režisér uviedol vo Východnej v tom čase prelomový a mimoriadne odvážny program **Ľudia z rodu Rómov**.

Išlo o prvé ucelené javiskové spracovanie rómskej kultúry, histórie a jazyka, ktoré boli dovtedy v spoločnosti tabuizovanou témou. Program vtedy zachytával celý životný cyklus Rómov od narodenia až po pohreb. Účinkujúci vtedy vzali svoje úlohy tak vážne, že do scény krstu priniesli skutočných, len niekoľkotýždňových novorodencov.

Na príprave tohto vizionárskeho programu sa vtedy s Gruskom podieľal aj významný **etnológ Arne B. Mann**. Pre Manna táto spolupráca otvorila cestu k celoživotnej výskumnej téme, vďaka ktorej je dnes rešpektovanou kapacitou v oblasti romistických štúdií. Tohtoročný spomienkový program tak vzdáva hold nielen Gruskovmu režijnému géniovi, ale aj začiatkom systematického vedeckého výskumu rómskej kultúry na Slovensku.

O svoje jedinečné spomienky z príprav sa podelí vtedajšia asistentka scénického uvedenia Hana Zelinová (rod. Bílková) a podujatie zo svojej perspektívy opíše aj popredný poľský romista Adam Bartosz, ktorý vtedy program sledoval priamo v hľadisku. Autentickú atmosféru dotvoria pôvodné účinkujúce z obce Bystrany svojím speváckym vystúpením, vizuálne reprodukcie unikátnych sklenených obrazov Rudolfa Dzurka a dobové ukážky z filmového dokumentu režiséra Martina Slivku.

Celoživotné dielo zachytené na paneloch

Odkaz Viliama Jána Grusku neostáva uzavretý iba na doskách veľkého amfiteátra. Návštevníci ho môžu podrobne spoznať počas celého trvania festivalu v rámci sekcie **VIACDŇOVÉ PROGRAMY**.

Priamo v areáli je inštalovaná **rozsiahla tematická výstava**, ktorej podstatnú časť tvoria špecializované panely venované práve Gruskovi. Výstava vizuálne a faktograficky dokumentuje jeho všestrannú stopu v architektúre areálu Východnej, iniciovanie tradície rezbárskych sympózií s vytváraním monumentálnych drevených sôch inšpirovaných včelími úľmi a jeho zberateľské i osvetové snahy o zachovanie čistoty dedinskej estetiky a presadzovanie ľudového umenia v modernom verejnom priestore.

Folklórny festival Východná touto koncepciou dokazuje, že tradícia nie je skanzenom, ale živým organizmom. Presne tak, ako to počas celého svojho života presadzoval Viliam Ján Gruska. Kompletné časové harmonogramy scénických predstavení nájdete na oficiálnom webe Folklórny festival Východná.

Folklórny festival Východná organizuje **Národné osvetové centrum**, štátna príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR, ktorá podporuje rozvoj kultúrnych, osvetových a umeleckých aktivít v miestnych a regionálnych podmienkach. Festival je **najstarším a najrozsiahlejším podujatím na Slovensku** v oblasti tradičnej kultúry, folklóru a folklorizmu a vrcholnou prehliadkou folklórneho hnutia.

Národné osvetové centrum